

מול מציאות שאין לה אח / נתן אלתרמן

1

אל נאמר "שאינ מלים" כדי להגיד את שהתחולל בימים אלה. יש מלים, והמלים הן עדיין הכלי הראש-וראשון לביטוי ולמחשבה, אלא שגם הן עוד כאילו ממצמצות בעיניהן וצובטות עצמן על-מנת להיווכח שהן מדברות בהקיץ ולא בחלום. רק לאט לאט הן נוכחות לדעת שאכן הן מספרות את המציאות כהווייתה ואינן הוזות. יש להבין למבוכתן. התמורה האין-שנית שהפכה את סכנת הכליון לישועה שאין דומה לה התחוללה בפחות משבוע ימים. זו היתה מלחמה מהירה ללא-תקדים, וזה אולי הדבר המוסיף על הקושי להתמצא בתוך שפעת ההישגים שהיא הנחילה לישראל, אך מהירות זו, ככל שהפתיעה אותנו, היתה למעשה תנאי בל יעבור וערובה יחידה לנצחון.

הנצחון, כדי שיקום ויהיה, צריך היה להתחולל מהיר-כבזק. הכוחות העולמיים שאהדו אותנו, בפה, לפני המערכה לא היו נוקפים אצבע למעננו אילו הסתבכנו בקרבות ממושכים, ואילו הכוחות העויינים לנו היו עושים הכל כדי לבוא לעזרת אויבנו.

ועם זאת, בעוד אנו עומדים עכשיו נפעמים ממהירותה של מלחמה זו, אל לנו לשכוח את המשתרע בין השנה שלפניה ובין השעה שאחריה. בין זו לזו מתמשכים רגעים אין קץ של מאמץ עליון וכוח דרוך עד כלה, רגעי הטאנק הנעצר לרגע והמבקיע לאט ובעמל אין-שיעור את המכשול אשר בדרך, רגעי החייל המתגלגל ונפתל עם אויבו, שניות-הנצח שבין הזינוק ובין הדם, נפתולי הפרך האטיים והכבדים של ההבקעה בשיניים ובצפרניים. דברים אלה אינם מהירים, איטיותם הניצחת של רגעים אלה היא שקבעה את מהירותה של המערכה ורגעים אלה טיבם אחד, הן אם הם חלק מששה ימים והן אם הם חלק משנה תמימה. זהו ערך אבוסולוטי. זה הפרוטרוט הנצחי שממנו צמחה התנועה הסוחפת. זאת עלינו לזכור כדי שלא נתחיל במשך הזמן לראות את המלחמה הנוראה הזאת כזינוק אחד וכולל שהסיר מעלינו את אימת הכליון במחי-יד. זאת עלינו לדעת כדי שנראה תמיד את הישגיה של מלחמה זו כערכם הנכון.

2

נצחון זה עניינו לא רק בכך שהוא החזיר לידי היהודים את העתיקים והנעלים בקדשי האומה, את אלה החרותים בזכרונה ובעמקי תולדותיה יותר מכל. עניינו של נצחון זה הוא בכך שהוא מחק למעשה את ההבדל בין מדינת ישראל ובין ארץ-ישראל. זו הפעם הראשונה מאז חורבן בית שני נמצאת ארץ-ישראל בידינו. המדינה והארץ הן מעתה מהות אחת ומעכשיו חסר לה להתחברות ההיסטורית הזו רק עם ישראל לשיא, יחד עם היש שהושג, את החוט המשולש שלא יינתק. אם יוסיפו שערי העליה לעמוד ריקים גם עכשיו, כעמידתם עד כה, עשוי נצחון זה להישאר כמעשה שעוד לא התמזג עם שרשי תולדותיה העמוקים של האומה, שכן בלעדי זאת תישאר ארץ-ישראל בידי של של ט ו ן י ה ו ד י א ד

לא בידיו של העם היהודי. משום כך, באמרנו כי נצחון זה נותן לנו עמדת-כוח למשא-מתן עם עמי-ערב ואומות-העולם, עלינו לשים אל לב כי אנו חייבים, ויהי מה, להפכו גם לעמדת כוח במשא-ומתן שלנו עם העם היהודי. היענותה של האומה לשעה הגדולה הזאת, לא היענות של תרומות כסף בלבד, היא הכרח ותנאי בל יעבור לשמירת הגיונם ההיסטורי של הימים הגדולים הללו. דבר זה צריך להיות עיקר הגיינו ומאמצינו מעתה ולהבא.

3

יחד עם מרחבי הזמנים והנופים שנתגלו לעת הזאת לעם היושב בציון נתגלה לו עוד דבר חשוב ויסודי. פניו שלו עצמו נגלו לו באספקלרית הימים האלה. בימים אלה התראה העם פנים לא רק עם אויביו ששתו עליו סביב, אלא גם עם עצמו. סופת הזמנים כאילו טיאטאה מעל צלמו ומהותו את כל הטפל, והשאירה רק את העיקרים, ועיקרים אלה היו אומן ומשמעת ונכונות שקטה ודרוכה ואומץ-לב מפורט ומעשי ונכון. תכונות אלו נגלו, ברורות ובולטות, בכל מקום, בחוצות ערים, בכפרים ובעיירות, בסדנות ובשדות, בחזית ובעורף. קלסתר-פנים זה נשקף גם מאותם דפים של פריסות-שלום לחיילים, שנדפסו דרך-קבע בעתונים ונעשו חלק לא-נפרד מן החדשות ומכותרות העמודים הראשונים. למראה אותם דפים היה כאילו הוסרו פתע הקליפות המכסות על התוך ונתגלתה רקמת חייו האמיתיים של העם, רקמת היסוד של הקשרים והעבותות, של החרדות והאהבות והדאגות ושל העצבות והיגיעה הדרוכים ושקטים לעת מבחן. כאילו הורם לפתע מכסהו של פסנתר-ענק ונגלו המיתרים הדרוכים אשר המייתם היא המיית הדברים שמהם החיים עשויים, שמהם עשויות האומות והקורות. למקרא אותם דפים של דרישות-שלום הרגשת כי למעשה ייתכן שהכותרות הראשיות שבעתון, על מהלכים משוערים וכוונות משוערות וסותרות של דברי ראש מדינה פלונית ונציג או"ם פלמוני אינם חשובים יותר ואולי חשובים פחות ממה שמודיעה מדלן לבעלה ששלום לה ולילדים ואבא מרגיש יותר טוב, והכל בסדר ורק מתגעגעים ומבקשים לכתוב. למראה חדשות אלו הרגשת פתע כי מבחינת בטחונה וחייה של אומה זו זהו אולי באמת עיקר החדשות. הרגשת כי ההבדל בין מה שמודיע נציג פלוני באו"ם ובין מה שמודיעה מרת סימונה לבעלה שהסבתא עברה לגור אתם יחד, או מה שמודיעה ויאולט-סיגלית לחתנה שהיא שומרת על טבעת-האירוסין ומחכה לו, הוא בכך שחדשות אלו אינן בנות-חלוף ואפשר לסמוך עליהן יותר. זה חומר שאינו מתקלקל ומזה עושים הכל, היסטוריה, לשון, ספרות, מדע ואמונה, תעשייה וערים, ארץ ומדינה. טיבה של אומה זו שנתגלתה לנו בימים אלה הוא מגדולי ההישגים שבאו לידינו ושעה שאנו דורשים שלא לבזבז את הישגי המערכה עלינו להתכוון גם לנכס הכביר הזה.

4

אנו עומדים בפתחה של מציאות חדשה, של זמן חדש ומרחבים חדשים, אך העבר הקרוב כבר מתאמץ לחדור גם לכאן. כמה מספיחי ההווי הציבורי המעורער שלנו, מלפני המערכה, חוזרים ומתגלים כיום, ואף שהם צורמים ונראים זרים בשעה זו, הם עתידים לקנות להם חזקה חדשה ולהיעשות שוב חלק לא-נפרד מן הנוף. על אחד הספיחים הללו חובה לעמוד כאן, כיוון שכבר עכשיו הוא משווה לשעה הגדולה והחדשה גוון מוכר מאוד ומיותר מאוד.

רצוני לעמוד על המאמצים הנעשים בשעה זו לזהות את הנצחון האין-שני עם ממשלת הקואליציה הקודמת, זו שלפני סיפוח "השרים החדשים". כמובן, שאלה גדולה היא אם אפשר בכלל לזהות נצחון כזה עם ממשלה מסוימת ואישים מסוימים דווקא, אך מצד שני אפשר להבין למאמצים אלה. על אף כל המופרך שבהם הם תוצאה טבעית של הנסיבות. עובדה היא כי ממשלת קואליציה, שלפני ההרחבה, עמדה במצב אשר שום ממשלה שבעולם לא היתה מאחלת לעצמה להימצא בו בשעת-חרום. זו פעם ראשונה בתולדות מדינת ישראל לא האמין העם בממשלתו ולא סמך עליה שהיא תוכל להתמודד עם צרכי השעה. אי-אמון זה לא היה מפלגתי, הוא היה כללי, עממי, מוחשי וקיים מן הקצה עד הקצה, ולשווא ביקשו, ומבקשים כיום, פרשנים מסוימים לראות בו פרי "בחישה" וחתרנות. מדרך הטבע, מתאמצים, איפוא, כמה מאנשי הקואליציה-הקודמת לטעון עכשיו כי אי-אמון זה היה מוטעה וכי לשווא צירפו לממשלה את מי שצירפו לחיזוקה. זהו מקור החשבונות החפוזים והעצבניים שראשי הקואליציה הקודמת עושים כיום בפומבי גדול, בהביאם את כושרו וכוחו ונצחונו של צה"ל כהוכחה לכך שאי-האמון בממשלה הקודמת היה פרי טעות והסתה.

עלי לומר, למניעת אי-הבנה, שאיני סבור כי עשיית-חשבון הוא דבר פסול מעיקרו בשעה זו. הפסול שבחשבון זה אינו בכך שאין זו שעתו אלא בכך שאין הוא חשבון-צדק. חשבונות נכונים כל שעה יפה להם, ואילו חשבון מסולף הוא דבר צורם תמיד וצורם שבעתיים בשעה זו. קשה להבין כיצד עומדים אנשי-ציבור רציניים ומתפרצים אל דלתות פתוחות לרווחה, בהסבירם לקהל כי תוכניות-הפעולה של צה"ל היו מוכנות עוד "לפני כניסת השרים החדשים". האומנם הם סבורים כי הציבור חושב שיומיים או שלושה ימים לפני המערכה לא היו לצה"ל תוכניות-מבצעים ערוכות? דומה שאפשר להניח בוודאות, אף בלי כל אינפורמציה מוסמכת, כי תוכניות-פעולה היו קיימות לא רק לפני כניסתו של משה דיין לכהן כשר-בטחון, אלא אף לפני כניסתם של שר-השיכון ושר-התחבורה ושר-העבודה לתפקידיהם ואף בימי הרמטכ"ל שקדם לראש-המטה הנוכחי. גדולה מזו: אפשר אף להניח כי תוכניות אלו, בהתחשב בתנאים הצפויים תמיד ובמצב הגיאו-פוליטי שאנו שרויים בו זה תשעה עשר שנה אינם דברים הניתנים לשינויים יסודיים ולהבדלי תפיסות והשקפות. עושי חשבונות טועים בחשבם כי אי-האמון שהעם רחש לממשלת הקואליציה הקודמת היה גם אי-אמון לגבי צה"ל והתוכניות שלו. העם הטיל ספק לא בכך שרו של צה"ל, אלא בכך שרה של הממשלה בימי-מבחן עליונים אלה. השאלה אינה שאלת טיבן של התוכניות שהוכנו על-ידי הרמטכ"ל ואנשיו. הנני בטוח כי היו אלו הטובות שבתוכניות שאפשר להעלות על הדעת, אך שעה ששרים בעלי מוניטין אומרים בכובד-ראש גמור, כי שר-בטחון כמשה דיין לא היתה לו יד במימושן של תוכניות אלו, אלא בתיאומן והגהתן לפי צרכי הנסיבות החדשות הרי הם נראים כמהתלים. העם שדרש את מינויו של משה דיין דרש אותו לא כתחליף לרמטכ"ל, אלא כשר-בטחון, ככוח כביר ונאמן הראוי וחייב לעמוד לעת כזאת בראש מערכות ישראל. אלה המסבירים בארשת רצינית כי צירופו של שר-הבטחון לא היה אלא ענין של תוספת משקל מוסרי, מתאמצים לשווא לעוות מציאות שהיא חזקה מהם.

אכן, חמורה יותר מן ההתאזרות להפוך את צירופו של משה דיין לממשלה לדבר מיותר שבא כהיענות לקאפריזה ציבורית סתמית, היא מערכת-ההסברה הענפה הבאה ללמד יותר מזה, כלומר שכוחו של צה"ל שניצח במערכה הוא בכלל פרי טיפוחיה ועמלה של ממשלת אשכול. כך אנו מוצאים, למשל, באחד מעתוני הקואליציה כי "אם טופח צה"ל וצויד ביתר-שאת, הרי בזכות שר-הבטחון לוי

אשכול טופח וצויד". שעה שאתה שומע, נוסף על כך, מפי שר-העבודה, כי נצחון צה"ל הושג תודות למדיניות הרחש של ממשלת אשכול, שהתרכזה בחישול זרועות השריון והאוויר, אתה תוהה לא רק על הכוונה אלא גם על תוכן הדברים עצמם, שכן גם טובי תומכי המערך התקשו בכל-זאת להאמין כי מה שעשו בן-גוריון והעוזרים על-ידו לטיפול צה"ל וחישולו וחימושו במשך שש עשרה שנה מסתכם רק ב"גדולות במלחמת השחרור". גם חסידים מושבעים של המערך יהרהרו אולי כי מכונה אדירה זו של צה"ל טופחה במשך שש עשרה שנים אלו לא על-ידי שר-הבריאות ושר-התחבורה ושר-העבודה – שהם למעשה השרים החדשים באמת לסעיף זה – אלא גם, ואולי בעיקר, על-ידי אנשים שאינם כיום בממשלה ואשר מידיהם קיבלה ממשלת אשכול את מכונת צה"ל האדירה, שטופחה וחושלה במידה רבה גם על הסתייגות מפורשת של שרים שהם כיום מן המסבירים את מקורו של הנצחון. דברים כמו אלה צריכים להיאמר בשעה זו, לא כדי לתקן חשבון זכויות של אישים, אלא בעיקר כדי למנוע עיוותה וסילוף קורותיה של תקופה שלמה בתולדות התעצמותה של ישראל. עיוותים כאלה הם מן הדברים שעלינו להשיל אותם מעלינו בעוד מועד, בשערי הזמנים החדשים שעל מפתנם אנו עומדים היום.

16.6.67